

ועד ההצלה של אגודת הרבנים בארצות-הברית

ארגון הצלה וסעד שהקימה בנובמבר 1939 אגודת הרבנים האורתודוקסים של ארצות-הברית וקנדה, שהיתה התאחדות הרבנים הגדולה ביותר בזרם האורתודוקסי, למטרת הצלת רבנים ותלמידי ישיבות שאחרי פרוץ מלחמת-העולם השנייה נמלטו מפולין לליטה. בשנתיים הראשונות לקיומו נתן הוועד, בהנהגתו של מייסדו הרב אליעזר סילוור מסינסינטי, שירותי סעד לכ-2,500 רבנים ותלמידי ישיבה שנמלטו לליטה, ביניהם למעשה, לישיבות נודעות שלמות על תלמידיהן ורבניהן, כגון ישיבות מיר, קלצק, ראדין, קמיניץ וברנוביץ. בין אוקטובר 1940 ליוני 1941 סייע הוועד להגירת כ-650 מן הרבנים ותלמידי הישיבות הללו. כמה מתלמידי-החכמים ההם היגרו לארצות-הברית, (ביניהם הרבנים אהרן קוטלר, אברהם יאפין, ראובן גרזובסקי ומשה שצקס) ולארץ-ישראל (ביניהם הרבנים אליעזר יהודה פינקל ואליעזר שך), אך רובם, כ-500 מהם, הגיעו לשנגהי ושם נשארו כמעט כולם עד תום המלחמה. בסתיו 1941 השיג הוועד אשרות כניסה לקנדה ל-80 תלמידי-חכמים, אך רק 29 הצליחו להגיע אליה לפני התקפתה של יפן על פרל הרבר והתפשטות המלחמה לאוקיאנוס השקט. אחדים מבין הרבנים שהגיעו לארצות-הברית לפני פרוץ המלחמה, כגון הרבנים אברהם קלמנוביץ ואהרן קוטלר, מילאו תפקיד פעיל בפעולות הוועד. אחרי התקפת היפנים והצטרפות ארצות-הברית למלחמה ב-7 בדצמבר 1941 התמקד הוועד תחילה בסיוע לתלמידי-חכמים פליטים בשנגהי ולעוד מאות רבנים ותלמידי ישיבה באסיה התיכונה הסובייטית. הרבנים ותלמידי הישיבות היו בין אלפי אזרחי פולין שלפני פלישת הנאצים גירשו הסובייטים לסיביר ובעקבות ההסכם בין 'ממשלת פולין בגולה' ובין הסובייטים (חוזה שיקורסקי-סטלין) באוגוסט 1941 שוחררו ממעצר. הוועד שלח לקבוצות ההן כספים, חבילות מזון ובגדים וכך איפשר לאותם תלמידי-חכמים לשמור על אורח חייהם הייחודי ולהמשיך בלימודי התלמוד שלהם, למרות התנאים הקשים בשנגהי ובאסיה התיכונה.

אחרי שפורסמו הידיעות בדבר השמדת המוני היהודים באירופה בסתיו 1942, היה הוועד פעיל בפעילות מדינית במטרה להציל יהודים שהיו בשלטון הכיבוש הנאצי. שיאי הפעילות ההיא היו צעדת מחאה של 400 רבנים אורתודוקסים לבית-הלבן ב-6 באוקטובר 1943, שהיתה ההפגנה הפומבית היחידה של מנהיגים יהודים בווישינגטון בעת המלחמה, וכן המאמצים להקמת ה'ועד לעניני פליטים'.

בתחילת ינואר 1944 החליט הוועד רשמית שמכאן ואילך יתמסר במאמציו להצלת כול היהודים, בלי הבדל בין דתיים לשאינם דתיים, ובלי הבדל בין המשתייכים לארגונים שונים. ההחלטה נתקבלה כאשר עמדו הרבנים על גודל האסון שפקד את יהדות אירופה.

במרצת 1944-1945 פתח הוועד בפעילות סיוע ליהודים שהיו בשלטון הנאצים, ושמרו על קשר עם מנהיגים אורתודוקסים בסלובקיה (הרב מיכאל דב ויסמנדל) ובהונגריה. הפעילות ההיא נעשתה דרך סניפי הוועד בשווייץ (סוכנות הסעד שבראשה עמדו רחה ויצחק

שטרנבוך), שוודיה (וילהלם וולבה), תורכיה (יעקב גריפל) וטנג'יר (רנה רייכמן). שיאן של אותן פעולות היה הצלתם של 1,200 יהודים מטרזינשטט, שבפברואר 1945 נשלחו לשווייץ, בעקבות מגעים שיזם הוועד בין איש הציבור השווייצרי ז'ן-מרי מיזי ובין הינריך הימלר.

במהלך המלחמה עוררו פעולות הוועד פולמוס חריף בציבור היהודי בארצות-הברית והפנו שימת-לב לכמה נושאים מכריעים הקשורים במאמצי ההצלה. אחד הנושאים הבעייתיים ביותר היה עניין הקדימה שנתן הוועד לרבנים ולתלמידי-ישיבות. רוב הארגונים היהודיים האחרים העדיפו להקצות משאבים שווים לכול היהודים במצוקה. יתר על כן, הסיוע שהעניק הוועד לתלמידי החכמים הפליטים בשנגהי, ובמידה קטנה יותר באסיה התיכונה, היה נוסף על הסיוע הרגיל שקיבלו הפליטים ואיפשר לרבנים ולתלמידי הישיבה להקדיש את כול זמנם ללימודים, בעוד שפליטים אחרים היו חייבים לעבוד. פולמוס רב עוררו גם שיטות הפעולה של הוועד. תכופות העביר הוועד כספים בדרכים שהפרו את רוח החוק אם לא את דבריו המפורשים, ולכך התנגדו בחריפות ארגונים יהודים אחרים, ובעיקר ה'ג'וינט', שכול המלחמה דבק בשמירה קפדנית על הנחיות ממשלת ארצות-הברית. עוד עניין שנוי במחלוקת בקרב יהודי ארצות-הברית היה קשור בפעולות גיוס הכספים של הוועד. זמן קצר לפני שהוקם הוועד אוחדו פעולות גיוס הכספים בקהילה היהודית האמריקנית לצרכים מבית ומחוץ במסגרת המגבית היהודית המאוחדת. החלטת הוועד להכריז על מערכת גיוס כספים נפרדת שיסעה את הקהילה.

אחרי מלחמת-העולם השנייה מלא הוועד תפקיד פעיל בשיקום הניצולים, בהצלת ילדים יהודים ובמתן שירותי דת. מאז הקמתו בסוף 1939 ועד סוף 1945 הוציא הוועד יותר משלושה מיליוני דולר למטרות הצלה וסעד והשתתף בהצלת אלפי יהודים במלחמה ובסיוע לאלפי אחרים אחריה.